

NATO

21. gadsimtā

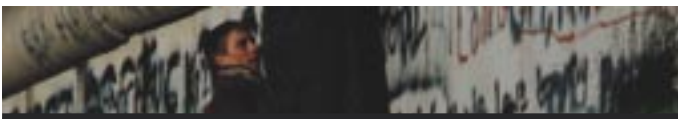
Satura rādītājs

4-5 Atbildot uz jaunajiem drošības izaicinājumiem

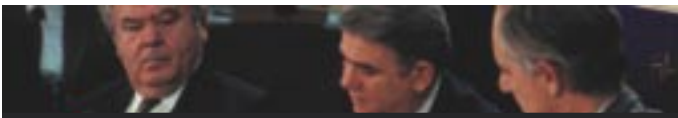
6-7 Alianses izveidošana

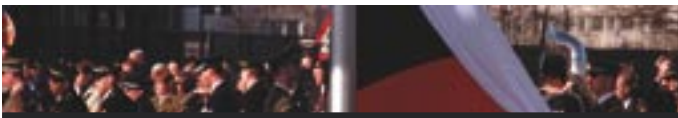
8-9 Aukstā kara beigas

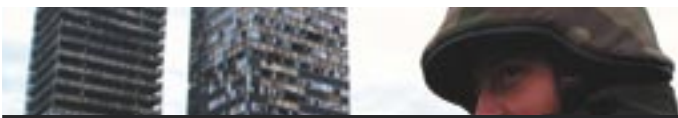
10-11 Kā darbojas NATO

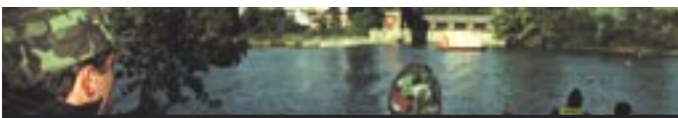
12-13 Drošības veicināšana un partnerattiecības

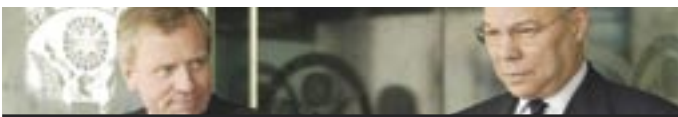
14-15 NATO paplašināšana

16-17 NATO Balkānos

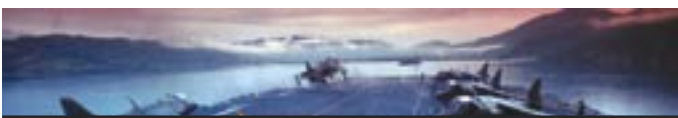
18 Citas NATO darbības jomas

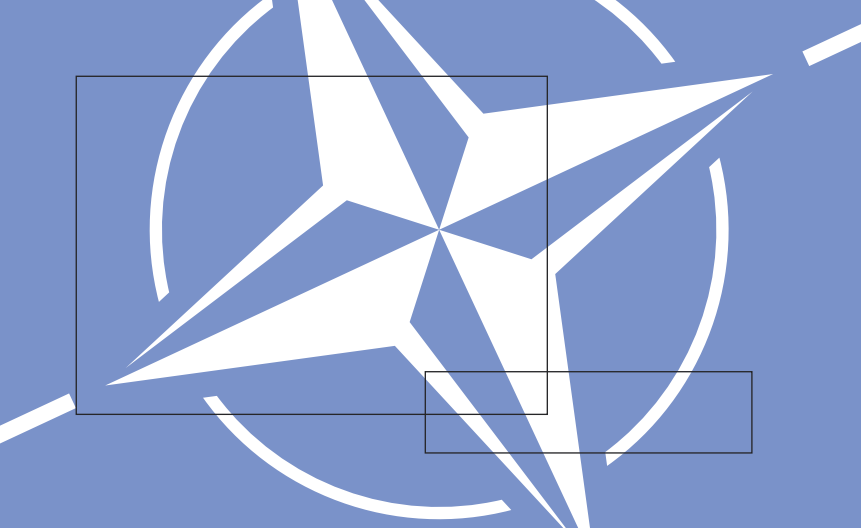
19 Transatlantiskās attiecības

20-21 Alianses pārveidošana

22-23 Raugoties nākotnē

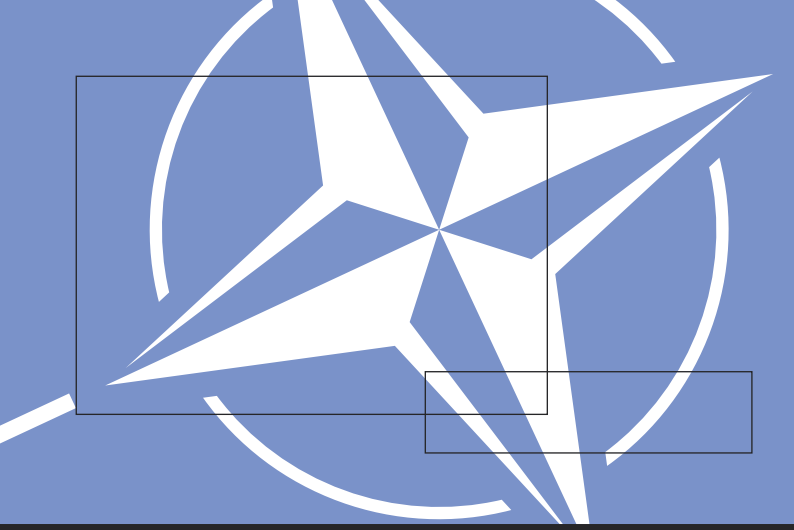

Ziemeļatlantijas Alianse

Ziemeļatlantijas līguma organizācija (NATO) ir vienīgā drošības un aizsardzības aliance, kas apvieno Eiropu un Ziemeļameriku, tādējādi veidojot transatlantisko saikni. Vašingtonas līgums nosaka, ka NATO galvenais un nemainīgais mērķis ir Alianses dalībvalstu brīvības un drošības garantēšana politiskiem un militāriem līdzekļiem. Jau kopš Alianses izveidošanas 1949. gadā tā ir nodrošinājusi dalībvalstu kolektīvo aizsardzību. Vienlaicīgi NATO ir bijusi nozīmīgs konsultāciju forums dalībvalstu drošības jautājumos, kā arī miera un stabilitātes pīlārs eiroatlantiskajā telpā.

Līdz ar aukstā kara beigām un izmaiņām drošības vidē Alianse ir uzņēmusies jaunus nozīmīgus uzdevumus, kas palielina arī tās atbildību. Ir uzsākta partnerattiecību veidošana ar demokrātiskajām valstīm Eiropā, Kaukāza reģionā un Centrālajā Āzijā. Tāpat tiek risināti reģionālie un etniskie konflikti Eiropā un novērsti draudi ārpus eiroatlantiskās telpas.

Mūsdienās NATO ir iesaistīta dažāda veida aktivitātēs. Tās veidotas, lai veicinātu sadarbību ar Krieviju, Ukrainu un citām valstīm ārpus Alianses, kā arī aktīvi risinātu jaunus 21. gadsimta drošības izaicinājumus. Īpaša uzmanība tiek pievērsta starptautiskā terorisma un masu iznīcināšanas ieroču izplatībai. Lai saglabātu savu efektivitāti jaunajos un mainīgajos drošības apstākļos, Alianse ir uzsākusi transformācijas procesu, kas ietekmē ikvienu NATO dienaskārtības aspektu. Šis pārmaiņas raksturo jaunas misijas, jaunas dalībvalstis, jaunas spējas, jaunas partnerattiecības un jauna pieeja uzdevumu veikšanai.

Atbildot uz jaunajiem drošības izaicinājumiem

2001. gada 11. septembra teroristu uzbrukumi Amerikas Savienotajām Valstīm, kad pasažieru lidmašīnas tika izmantotas kā masu iznīcināšanas ieroči, iezīmēja drošības vides izmaiņas pēc aukstā kara un modernās sabiedrības ievainojamību jauno draudu priekšā. Pirmo reizi NATO vēsturē, lai sniegtu politisku un praktisku atbalstu ASV, Sabiedrotie aktivizēja Vašingtonas līguma 5. pantu, kas paredz kolektīvo aizsardzību. Kopš tā laika Alianses dalībvalstis arī veikušas pasākumus, lai uzlabotu NATO spējas un varētu cīnīties ar starptautiskā terorisma draudiem.

2001. gada 11. septembra notikumi bija Aliansei ļoti negaidīti, taču NATO jau iepriekš bija uzsākusi pielāgošanos jaunajiem drošības apstākļiem. 1999. gadā tika pieņemta jauna

Stratēģiskā koncepcija, kurā tiek uzskaitīti draudi Aliansei, kā arī to iespējamie risināšanas veidi. Dokuments raksturo drošības riskus kā “daudzvirzienu un bieži grūti paredzamus”, īpašu uzmanību pievēršot masu iznīcināšanas ieroču un to piegādāšanas līdzekļu izplatības draudiem. Vienlaicīgi tiek uzsvērts, ka Alianses drošības intereses var ietekmēt arī terorisms, sabotāža un organizētā noziedzība, kā arī vitāli nozīmīgu resursu iznīcināšana.

Lai novērstu pastāvošos draudus, Alianse uzņēmusies jaunas iniciatīvas, kuru mērķis ir uzlabot militārās spējas, veicināt sadarbību ar dalībvalstīm un partnervalstīm, kā arī citām starptautiskajām organizācijām. Starp nozīmīgākajām iniciatīvām var minēt: Aizsardzības spēju iniciatīvu, kas tika pieņemta 1999. gadā, lai uzlabotu militārās spējas atbilstoši jaunajai drošības videi; Masu iznīcināšanas ieroču centra izveidi 2000. gadā, kurā notiek informācijas apmaiņa par masu iznīcināšanas ieroču draudiem un atbilstošāko atbildes reakciju koordinācija; Eiropas Drošības un aizsardzības identitātes attīstību Alianses ietvaros, lai dotu iespēju Eiropas sabiedrotajām valstīm uzņemties lielāku atbildību drošības un aizsardzības jomās.

▲ Ziemeļatlantijas Padomes sanāksme Prāgas apspriedes laikā

Pēc 2001. gada 11. septembra teroristu uzbrukumiem šie uzdevumi kļuvuši īpaši aktuāli, kā rezultātā NATO ir uzsākusi visaptverošu Alianses aktivitāšu un darbības procedūru pārskatu. Galvenās reformas, iniciatīvas un programmas tika apstiprinātas NATO Prāgas galotņu tikšanās laikā 2002. gada novembrī. Tanī pat laikā četrpadsmit dalībvalstis atbalstīja ASV vadīto operāciju pret teroristu grupu Al-Kaida un Taliban režīmu, kas bija atbildīgi par uzbrukumiem ASV. Sabiedroto spēki tika izvietoti Afganistānas teritorijā, kam sekoja arī dalība miera uzturēšanas misijā Kabulā Starptautisko drošības atbalsta spēku (ISAF) ietvaros. Lai misiju varētu turpināt, pēc vairāku Alianses dalībvalstu lūguma NATO uzņēmās ISAF vadību.

Alianse apsver iespējas iesaistīties arī citās līdzīgās operācijās ārpus eiroatlantiskās telpas un īpaši pārdomā, kā atbalstīt Polijas vadīto starptautiskās drošības spēku sektoru Irākā. Nereti NATO dalībvalstu vidū nav vienprātības, kā reaģēt uz jaunajiem drošības izaicinājumiem. Tomēr visi atzīst, ka draudi var veidoties arī ārpus eiroatlantiskās telpas un tos nevar novērst tikai ar vienas organizācijas palīdzību. To nespēj arī aizsardzības struktūras, kas domātas konvencionālu militāru konfliktu risināšanai. Tāpēc mūsdienās Aliansei ne tikai ir jāsadarbojas ar citām organizācijām, bet arī jāpielāgojas jauniem un savādākiem izaicinājumiem. Tāpēc NATO vairs nav Alianse ar ģeogrāfiski noteiktām robežām, bet gan organizācija, kas atzīst, ka draudus un to izcelsmes vietu nav iespējams paredzēt, un ir apņēmusies risināt tos jebkurā laikā un vietā.

Visbeidzot, NATO neatlaidīgi veido arvien ciešākas attiecības ar citām starptautiskajām organizācijām, to skaitā Eiropas Savienību, Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju, Apvienotajām Nācijām un pat Pasaules Veselības organizāciju. Tāpat tā padziļina sadarbību ar Krieviju, Ukrainu, partneriem eiroatlantiskajā telpā un Vidusjūras reģionā, lai uzlabotu drošības vidi.

NATO 21. GADSIMT

Alianses izveidošana

Pēc Otrā pasaules kara Austrumeiropu no Rietumeiropas nošķīra aukstā kara ideoloģiskās un politiskās nesaskaņas. Austrumeiropa atradās Padomju Savienības ietekmē. Savukārt 1949. gadā divpadsmit valstis abos Atlantijas okeāna krastos izveidoja Ziemeļatlantijas organizāciju, lai pretotos riskam, ka Padomju Savienība varētu paplašināt savu Austrumeiropas kontroli citviet kontinentā.

Laikā no 1947. līdz 1952. gadam Maršala plāns paredzēja pasākumus Rietumeiropas ekonomikas stabilizācijai. Savukārt NATO kā politiskas un militāras alianses uzdevums bija nodrošināt kolektīvo aizsardzību no jebkādas iespējamās agresijas un saglabāt drošu vidi demokrātijas attīstībai un ekonomiskajam uzplaukumam. Bijušais ASV Prezidents Harijs S. Trūmens raksturoja Maršala plānu un NATO kā “viena valrieksta divas puses.”

NATO dibinātājvalstis – Amerikas Savienotās Valstis, Beļģija, Dānija, Francija, Islande, Itālija, Kanāda, Lielbritānija, Luksemburga, Nīderlande, Norvēģija un Portugāle – apņēmas sniegt viena otrai palīdzību militārās agresijas gadījumā. Apvienojot Ziemeļamerikas un Rietumeiropas aizsardzību, Alianse vēlējās parādīt, ka ikviens politisks un militārs spiediens pret Rietumeiropu būtu neveiksmīgs. Vienlaicīgi NATO izveide nodrošināja pakāpenisku nacionālo aizsardzības politiku integrāciju un palielināja savstarpējo atkarību.

▲ Sadalītā Eiropa

◀ Aukstā kara laika raķete

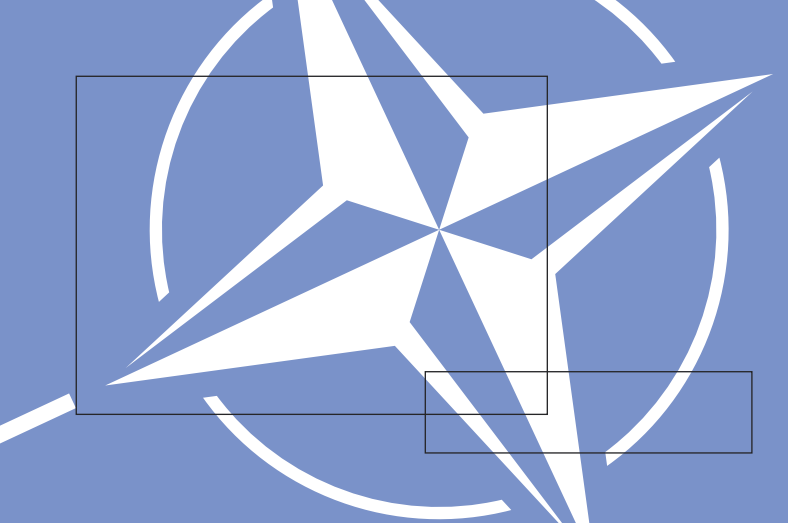

Starptautiskie notikumi piecdesmito gadu sākumā, īpaši Korejas kara sākums, apstiprināja Rietumvalstu bažas par Padomju Savienības ekspansijas mērķiem. Tādējādi NATO dalībvalstis palielināja pūles, lai attīstītu kolektīvās aizsardzības militārās struktūras. Pēc Eiropas valstu valdību lūguma Ziemeļamerikas spēku klātbūtne Eiropā palīdzēja atturēt Padomju Savienību no domas par agresiju. Bez tam, ar laiku sabiedroto skaits palielinājās. 1952. gadā Aliansei pievienojās Grieķija un Turcija, 1955. gadā Vācijas Federatīvā Republika, bet 1982. gadā Spānija.

Ar Alianses palīdzību Rietumeiropa un Ziemeļamerika ne vien kopīgi aizsargāja savu neatkarību, bet arī panāca vēl nebijušu stabilitātes līmeni. Neveltī NATO garantētā drošība tiek uzskatīta par labklājības avotu, kas bija pamats Eiropas valstu ekonomiskai sadarbībai un integrācijai.

▲ Ziemeļatlantijas Padomes sanāksme Parīzē

◀ Vašingtonas līguma parakstīšana

Aukstā kara beigas

Aukstā kara gados NATO lomu un mērķi noteica Padomju Savienības radītie draudi. Deviņdesmito gadu sākumā pēc neatkarību atguvušo Austrumeiropas valstu prasības tika likvidēts Varšavas Pakts. Beidza pastāvēt Padomju Savienība. Līdz ar tradicionālo pretinieku izzušanu, radās viedoklis, ka NATO vairs nav nepieciešama, bet izdevumus aizsardzībai un ieguldījumus bruņoto spēku attīstībā ir jāsamazina.

Neilgi pēc Padomju Savienības sabrukuma vairums NATO dalībvalstu būtiski samazināja aizsardzības izdevumus. Dažas pat par 25%. Tomēr cerības uz lielāku mieru un stabilitāti bija pārāk optimistiskas. Drīz kļuva skaidrs, ka līdz ar aukstā kara beigām ir likvidēti militārā iebrukuma draudi, bet ir palielinājusies nestabilitāte dažos Eiropas reģionos. Bijušajā Dienvidslāvijā un dažās vietās bijušajā Padomju Savienībā izvērtās virkne reģionālu konfliktu, kuri bieži vien radās no etniskām nesaskaņām. Pastāvēja to izplešanās risks, tāpēc NATO dalībvalstis secināja, ka Alianses kolektīvā aizsardzība un tās ietvaros īstenotā sadarbība joprojām piedāvā vislabākās drošības garantijas.

NATO 21. GADSIMT

Lai novērstu jaunas reģionālās nesaskaņas un nodrošinātu mieru un stabilitāti Eiropā bija nepieciešami jauni politiskās un militārās sadarbības veidi. Līdz ar to Aliansei vajadzēja veikt iekšējās reformas, lai paralēli nemainīgajai aizsardzības lomai, pielāgotu savas militārās struktūras un spēkus jauniem uzdevumiem – krīžu situāciju regulēšanai, miera nodrošināšanas un uzturēšanas operācijām. Atbildot uz jaunajiem drošības izaicinājumiem, NATO no cieši noslēgtas kolektīvas aizsardzības alianses ir kļuvusi par organizāciju, kas plašākas drošības izpratnē galveno uzmanību pievērš sadarbībai ar partnervalstīm.

▲ Reģionālā konflikta pārraudzība

◀ Bijušais NATO Ģenerālsekretārs Manfrēds Verners tiekas ar Padomju Savienības prezidentu Mihailu Gorbačovu

Kā darbojas **NATO**

Viens no ilglaicīgas Alianses darbības pamatiem ir lēmumu pieņemšanas process, kas balstīts uz konsensu. Tas nozīmē, ka visi lēmumi jāpieņem vienprātīgi. Tāpēc pirms nozīmīga lēmuma pieņemšanas nereti ir nepieciešamas izvērstas konsultācijas un apspriedes. Novērotājam no malas šāda sistēma varētu šķist gausa un neveikla, tomēr tai ir divas nozīmīgas priekšrocības. Pirmkārt, tiek respektēta katras dalībvalsts suverenitāte un neatkarība. Otrkārt, pieņemtos lēmumus atbalsta visas dalībvalstis, kas nozīmē arī gatavību tos izpildīt.

Galvenā NATO lēmumu pieņemšanas institūcija ir Ziemeļatlantijas Padome. Katrai dalībvalstij tajā ir patstāvīgais pārstāvis vēstnieka līmenī, kuru atbalsta nacionālā delegācija ar diplomātiskajiem pārstāvjiem un padomniekiem aizsardzības jautājumos. Padomes sēdes vēstnieku līmenī notiek vismaz vienreiz nedēļā. Tāpat tiek organizētas regulāras tikšanās ārlietu un aizsardzības ministru, un dažkārt valstu un valdību vadītāju līmenī.

▲ Gatavošanās lidojumam

◀ Ziemeļatlantijas Padomes sēde

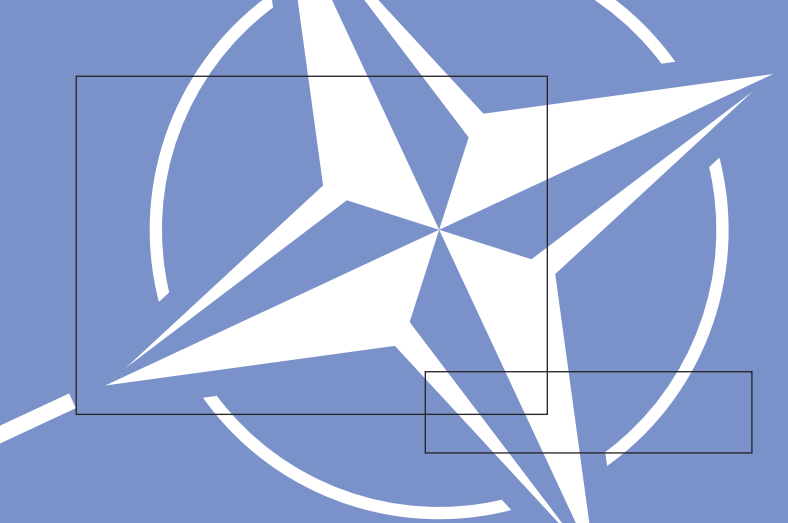
NATO vada ģenerālsēdētārs, kurš tiek iecelts apmēram uz četriem gadiem. Viņš vai viņa ir kādas dalībvalsts starptautiski atzīta augsta līmeņa amatpersona. Ģenerālsēdētārs vada Ziemeļatlantijas Padomes sēdes un citas nozīmīgas NATO struktūras, kā arī palīdz veidot vienprātību dalībvalstu starpā. Alianses ikdienas aktivitātēs viņam vai viņai palīdz starptautiskie eksperti un ierēdņi no visām NATO valstīm.

Ziemeļatlantijas aliansei nav savu bruņoto spēku. Līdz brīdim, kad dalībvalstis nozīmē savas armijas daļas NATO kolektīvās aizsardzības vai jauno miera uzturēšanas un nodrošināšanas misiju veikšanai, Aliansei pieejamās bruņoto spēku daļas paliek pilnīgā dalībvalstu rīcībā un kontrolē. NATO politiskās un militārās struktūras nodrošina vienīgi plānošanu minēto uzdevumu veikšanai, kā arī sagatavošanas darbus nacionālo spēku kopīgai vadībai, kontrolei un apmācībai.

▲ Tiltu būvniecība

◀ Spāņu pilots

Drošības veicināšana un partnerattiecības

Eiropas dalījuma galvenie iemesli aukstā kara laikā bija ideoloģiskās, politiskās un militārās pretrunas Austrumvalstu un Rietumvalstu starpā. Līdz ar aukstā kara beigām NATO ir uzņēmusies vairākas iniciatīvas, lai stiprinātu drošību un stabilitāti jaunajā drošības vidē. Ir izveidotas speciālas institūcijas dialogam, uzticības veicināšanai un sadarbībai starp bijušajiem ienaidniekiem, citām Eiropas valstīm un kaimiņvalstīm Vidusjūras reģionā.

Viens no pirmajiem soļiem šajā virzienā bija Ziemeļatlantijas Sadarbības padomes izveide 1991. gadā. Kopš pārdēvēšanas par Eiroatlantisko Partnerības padomi tā ir kļuvusi par galveno konsultāciju un sadarbības forumu NATO un eiroatlantiskās telpas valstīm, kuras nav alianses dalībvalstis.

1994. gadā NATO izveidoja programmu "Partnerattiecības mieram". Tās mērķis ir palīdzēt programmā iesaistītajām valstīm pārstrukturizēt bruņotos spēkus, lai tie būtu spējīgi pildīt pilnvērtīgu lomu demokrātiskā sabiedrībā un piedalīties NATO miera uzturēšanas operācijās. Programma ir veidota katrai valstij individuāli un dod iespēju izvēlēties, cik lielā mērā dalībnieks vēlas tajā piedalīties. Praktiskās sadarbības iespējas ir ļoti plašas un ietver kā militārās mācības, tā arī seminārus un apmācības kursus. Īpaša uzmanība tiek pievērsta tam, lai nodrošinātu militāro spēku caurspīdīgumu, demokrātisku pārraudzību un kontroli. Partnerattiecības mieram programmas ietvaros iegūtā pieredze ir veicinājusi sadarbību

▲ Pievienojoties programmai "Partnerattiecības mieram"

◀ Kontrolpunkts

to valstu starpā, kas piedalās tādos miera uzturēšanas spēkos kā Stabilizācijas spēki Bosnijā – Hercegovinā (SFOR) un Miera uzturēšanas spēki Kosovā (KFOR).

1995. gadā NATO izveidoja “Vidusjūras dialogu” ar sešām valstīm Vidusjūras reģionā – Ēģipti, Izraēlu, Jordāniju, Mauritāniju, Maroku un Tunisiju. 2000. gadā tām pievienojās Alžīrija. Programmas mērķis ir izveidot labas attiecības un uzlabot savstarpējo sapratni ar minētajām valstīm, kā arī veicināt drošību un stabilitāti Vidusjūras reģionā. Piemēram, dialogā iesaistīto valstu pārstāvjiem tiek dota iespēja piedalītiesursos NATO skolā Oberamergau pilsētā, Vācijā un NATO Aizsardzības koledžā Romā, Itālijā.

1997. gadā tika formalizētas NATO - Krievijas un NATO - Ukrainas divpusējās attiecības. Lai nostiprinātu NATO un abu valstu attiecības nākotnē, tika parakstītas divpusējas vienošanās un izveidotas NATO – Krievijas Apvienotā Patstāvīgā padome un NATO – Ukrainas komisija. Abu institūciju mērķis bija veicināt regulāras konsultācijas un diskusijas par drošības jautājumiem. To ietvaros ir apspriesta gan miera uzturēšana Balkānos, krīžu situāciju

regulēšana un masu iznīcināšanas ieroču izplatība, gan aizsardzības pārveide, vides aizsardzība un plānošana civilo ārkārtas situāciju gadījumā.

2002. gadā Apvienoto Patstāvīgo Padomi aizstāja jaunizveidotā NATO - Krievijas Padome. Tā nebija tikai nosaukuma maiņa, bet arī Krievijas un Sabiedroto attiecību padziļināšana un veidošana uz pilnīgi jauniem pamatiem. Jaunajā forumā visas valstis piedalās kā vienlīdzīgi partneri, un to vada NATO ģenerālsekretārs. Par galvenajām sadarbības jomām Padomes ietvaros ir atzītas krīžu situāciju regulēšana, cīņa ar terorismu un masu iznīcināšanas ieroču izplatība. Līdzīgi kā Ziemeļatlantijas Padomē, lēmumi NATO – Krievijas Padomē tiek pieņemti balstoties uz vienprātības principa.

NATO

paplašināšana

NATO 21. GADSIMT

Divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā vairākas Austrumeiropas valstis izteica vēlmi un apņēmību pievienoties Aliansei, jo secināja, ka to nākotnes drošības intereses vislabāk var nodrošināt dalība NATO. 1999. gada martā trīs bijušās partnervalstis – Čehija, Polija un Ungārija – kļuva par NATO dalībvalstīm, tādējādi palielinot Sabiedroto skaitu līdz deviņpadsmit. Vēl septiņas valstis – Bulgārija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Rumānija, Slovākija un Slovēnija – 2002. gada novembrī tika uzaicinātas uzsākt NATO pievienošanās sarunas Alianses galotņu tikšanās laikā Prāgā. Tās formāli pievienojās NATO 2004. gada marta beigās.

Lai palīdzētu ieinteresētajām partnervalstīm sagatavoties dalībai NATO, 1999. gadā tika izveidots Rīcības plāns dalībai NATO, kas nozīmīgi palīdzējis integrācijas procesā septiņām jaunajām dalībvalstīm un citām NATO kandidātvalstīm. Rīcības plāna ietvaros Alianses dalībvalstis tām sniedz praktiskus padomus un mērķtiecīgu palīdzību. Savukārt no kandidātvalstīm tiek gaidīta noteiktu politisku mērķu izpilde, to skaitā labas attiecības ar kaimiņvalstīm, demokrātijas un likuma varas ievērošana un demokrātiska kontrole pār bruņotajiem spēkiem. Rīcības plāns negarantē dalību NATO, bet palīdz valstīm pielāgot savus bruņotos spēkus un sagatavoties Alianses dalībvalsts saistībām un atbildībai.

▲ ▲ NATO līderi un bijušais Ģenerālsēkretārs Havjērs Solana Vašingtonas galotņu sanāksmes laikā

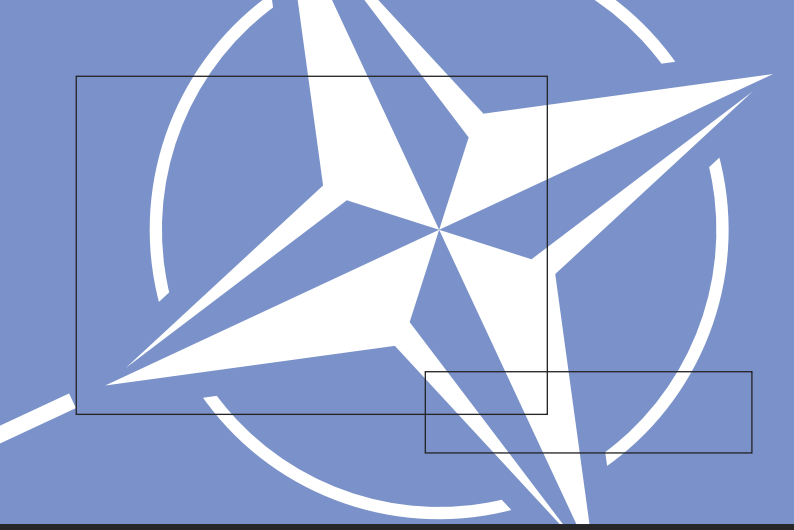
▲ Jaunie sabiedrotie piedalās miera uzturēšanas misijā

NATO valstu valdības ir skaidri norādījušas, ka Alianses paplašināšanās nav pašmērķis, bet gan veids kā tālāk paplašināt NATO drošību un veicināt Eiropas stabilitāti. Paplašināšanās process palīdz novērst konfliktus, jo kandidātvalstīm ir jāatrisina nesaskaņas ar kaimiņvalstīm un jāturpina iesāktās reformas un demokratizācijas process. Turklāt, jaunās dalībvalstis nevar tikai izmantot priekšrocības, ko sniedz dalība aliansē, bet tām jābūt gatavām sniegt savu ieguldījumu vispārējā Sabiedroto drošībā. Proti, jaunajām dalībvalstīm jābūt ne tikai drošības patērētājām, bet arī devējām.

▲ Jauno dalībvalstu karogu pacelšanas ceremonija

◀ Pievienošanās protokolu parakstīšana

NATO

Balkānos

Sabrūkot bijušai Dienvidslāvijai, liela Alianses uzmanība tika pievērsta Balkāniem. Lai apturētu konfliktus šajā reģionā, NATO ir militāri iejaukusies trīs reizes – 1995. gadā Bosnijā – Hercegovinā, 1999. gadā Kosovā un 2001. gadā Bijušajā Dienvidslāvijas Republikā Maķedonijā*. Šobrīd Alianse vada arī divas miera uzturēšanas misijas – Stabilizācijas spēkus (SFOR) Bosnijā – Hercogovinā un Miera uzturēšanas spēkus (KFOR) Serbijas dienvidu provincē Kosovā. Abu misiju ietvaros NATO cenšas izveidot drošu vidi visiem reģiona iedzīvotājiem, neskatoties uz to etnisko piederību, lai tie varētu dzīvot mierā un attīstīt demokrātiju, izmantojot starptautisko palīdzību.

NATO miera uzturētāji kopā ar partnervalstīm, to skaitā Krieviju un Ukrainu, 1995. gada decembrī ieradās Bosnijā – Hercegovinā, bet 1999. gada jūnijā Kosovā. NATO ir ievērojami iesaistījusies abos reģionos, lai izbeigtu liela mēroga karadarbību. 1995. gada augustā un septembrī NATO Sabiedrotie veica gaisa uzlidojumus Bosnijas serbu spēkiem Bosnijā – Hercegovinā. Tas palīdzēja izmainīt varas līdzsvaru starp konfliktā iesaistītajām pusēm un pārliecināt Bosnijas serbu vadību pieņemt miera līgumu, kas tika apstiprināts Deitonā, Ohaijo štatā.

Saskaņā ar ANO mandātu SFOR spēki Bosnijā – Hercegovinā ir tiesīgi ne tikai uzturēt mieru, bet nepieciešamības gadījumā arī nodrošināt to. Līdz ar drošības situācijas uzlabošanu šajā valstī izvietoto spēku skaits tika samazināts. Tanī pat laikā SFOR uzdevumi ir kļuvuši izvērstāki. Šodien SFOR palīdz atgriezties mājās bēgļiem, kā arī meklē kara noziedzniekus, lai tie stātos tiesas priekšā. SFOR dod arī ieguldījumu Bosnijas militāro spēku reformēšanā, kas pēc karadarbības beigām bija sadalīti trijās naidīgās armijās (Bosnijas musulmaņu, horvātu un serbu), lai tādējādi novērstu konflikta atjaunošanos.

1999. gada martā NATO iejaucās Kosovos konflikta risināšanā. Tas notika vairāk nekā gadu pēc vardarbības sākšanās, jo Belgrada atteicās pildīt ANO Drošības padomes rezolūcijas par represiju izbeigšanu pret Kosovos albāņu iedzīvotājiem. Tā kā konflikts varēja izplatīties visā reģionā, bet ANO Drošības Padome nebija spējīga nodrošināt savu rezolūciju izpildi, apturēt humanitāro katastrofu un atjaunot

▲ Francijas miera uzturēšanas spēku karavīrs Sarajevā

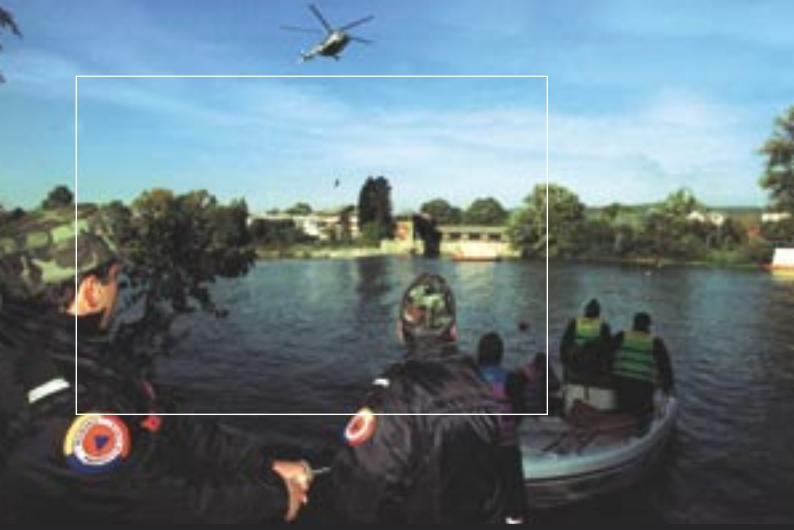
stabilitāti reģionā bija iespējams vienīgi ar militāriem līdzekļiem. Kad pārējās iespējas bija izsmeltas un miera sarunas ar Belgradu atkal bija izrādījušās neveiksmīgas, Alianse nolēma veikt gaisa uzlidojumus Dienvidslāvijas valdības militārajām un paramilitārajām struktūrām. NATO militārā kampaņa pret Dienvidslāviju ilga 78 dienas.

Alianses iejaukšanās konfliktā izvērtā plašas politiskās debātes, taču NATO rīcības rezultātā izdevās nodrošināt apstākļus, lai uzsāktu valsts atjaunošanas procesu. Tika izbeigta militārā darbība konfliktējošo pušu starpā, no Kosovas tika izvesta Dienvidslāvijas armija, Serbijas policija un paramilitārie spēki, tika panāktas vienošanās par starptautisko militāro spēku klātbūtni Kosovā, bēgļu bezierunu un drošu atgriešanu mājās, kā arī visas puses apņēmas nodrošināt politisko vienošanos par Kosovu.

KFOR mandātu nosaka 1999. gada jūnija NATO un Dienvidslāvijas militāri – tehnisko komandieru vienošanās un ANO Drošības Padomes rezolūcija Nr. 1244. Kosovas spēku uzdevums ir novērst karadarbības atjaunošanos, izveidot drošu vidi un demilitarizēt Kosovas Atbrīvošanas armiju. Vienlaicīgi NATO vadītie spēki atbalsta arī starptautisko humanitāro misiju un sadarbības ar Apvienoto Nāciju Organizācijas misiju Kosovā (UNMIK), lai nodrošinātu stabilitāti tālākai provinces attīstībai.

2001. gada augustā pēc Bijušās Dienvidslāvijas Republikas Maķedonijas* prezidenta lūguma NATO iesaistījās konfliktā, lai atbrūnotu etniskos albāņus, kuru darbība apdraudēja drošību un stabilitāti valstī. Tam sekoja politisks noregulējums starp valsts valdību un etnisko albāņu kopienas pārstāvjiem, kas bija iespējams ar dažādu starptautisko organizāciju pārstāvju palīdzību, to skaitā NATO un ASV. Rezultātā, 30 dienu misijas laikā 3500 NATO spēku karavīri savāca 4000 ieročus. Alianses klātbūtne palīdzēja novērst civilo konfliktu, tādējādi veicinot iedzīvotāju samierināšanos un valsts rekonstrukciju. NATO spēki palika Bijušajā Dienvidslāvijas Republikā Maķedonijā* līdz 2003. gada martam, lai aizsargātu Eiropas Savienības un Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas novērotājus. Pēc tam misiju pārņēma Eiropas Savienība.

* Turcija atzīst Maķedonijas Republiku ar tās konstitucionālo nosaukumu

Citas NATO darbības jomas

NATO kontekstā mediji parasti atspoguļo augsta līmeņa diplomātiju, Alianses galotņu tikšanās un militārās operācijas. Taču lielākā daļa NATO aktivitātes notiek ārpus mediju redzesloka. Lai uzlabotu drošības vidi Eiropā, NATO ir iesaistīta dažāda veida projektos. Pie tiem pieder palīdzības sniegšana Austrumeiropas militāro spēku reformēšanā, programmu veidošana bijušo militārpersonu apmācībai civilām vajadzībām, kā arī atbalsts atmīnēšanā un novecojušās munīcijas iznīcināšanā.

NATO ir iesaistījusies arī humanitārās palīdzības koordinēšanā. 1999. gadā Alianse izveidoja Eiroatlantijas Katastrofu likvidēšanas koordinācijas centru, kas var koordinēt ārkārtas situācijas un palīdzības sniegšanas operācijas dabas vai cilvēku radīto katastrofu gadījumā. Piemēram, NATO koordinēja palīdzības sniegšanu Kosovā bēgļiem 1999. gadā, zemestrīču vai plūdu upuriem vairākās valstīs, to skaitā Centrāleiropā 2002. gada vasarā. 2003. gada Irākas kara laikā Alianse palīdzēja Turcijai sagatavoties civilām ārkārtas situācijām, lai pasargātu tās iedzīvotājus no iespējamajiem masu iznīcināšanas ieroču uzbrukumiem.

NATO ietvaros ir izveidota arī Zinātnes programma, kas palīdz sadarboties NATO valstu un partnervalstu zinātniekiem. Programmas organizētajos pasākumos un atbalstītajos projektos, to skaitā iniciatīvās, kuru mērķis ir uzlabot datoru tīklus un pieeju Internetam Kaukāza un Centrālās Āzijas zinātnieku vidū, katru gadu piedalās kādi 10 000 zinātnieki. Turklāt, izmainoties NATO prioritātēm pēc 2001. gada 11. septembra teroristu uzbrukumiem, programmas ietvaros tiek atbalstīta sadarbība zinātniskajos projektos, kas saistīti ar aizsardzību pret terorismu un citu moderno draudu novēršanu.

NATO 21. GADSIMT

▲ Gatavojoties civilajām ārkārtas situācijām

◀ NATO finansētā pētniecība Melnajā jūrā

Transatlantiskās attiecības

sadalījums bija izzdusis un Eiropas Savienība bija uzsākusi kopējās ārējās un drošības politikas attīstību. Šīs politikas ietvaros ES pārņēma NATO misiju Bijušajā Dienvidslāvijas Republikā Maķedonijā* 2003. gada marta beigās.

Vašingtonas līguma 5. pantā ietvertā Sabiedroto apņemšanās sniegt savstarpēju palīdzību militārās agresijas gadījumā sākotnēji tika uzskatīta par veidu, kā nodrošināt Ziemeļamerikas iesaisti Rietumeiropas aizsardzībā. Taču NATO vēsturē 5. pants pirmo reizi tika aktivizēts pēc teroristu uzbrukumiem ASV 2001. gada 11. septembrī. Kopš tā laika Eiropas Sabiedrotie un Kanāda savu iespēju robežās ir centušies atbalstīt ASV un iesaistīties cīņā ar terorismu.

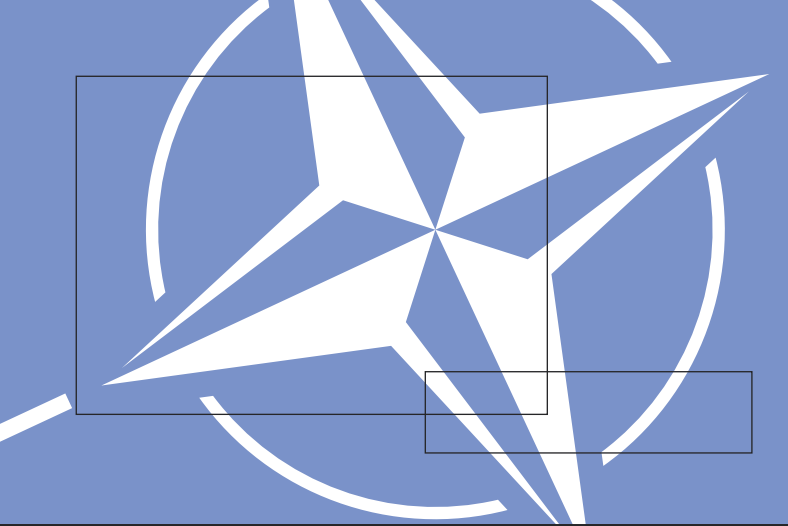
Mūsdienās NATO Eiropas un Ziemeļamerikas Sabiedrotie veido plašu transatlantisko kopienu, kas ietver politiskus, ekonomiskus un militārus jautājumus. Šī kopiena ir balstīta uz savstarpējo atkarību, kopīgām vērtībām un interesēm. Sabiedroto starpā pastāv atšķirīgas nacionālās nostājas, kas nozīmē, ka tie nevienmēr varēs vienoties par kopīgu rīcību. Taču NATO mērķis ir tieši veicināt konsultācijas un diskusijas sabiedroto starpā, lai varētu panākt vienprātību. Tāpēc NATO dalībvalstis kopīgi strādā, lai risinātu paplašinātās transatlantiskās dienaskārtības jautājumus, kuru ietvaros ir gan miera nodrošināšana Dienvidaustrumeiropā un jauno demokrātiju stabilizācija, gan cīņa ar starptautisko terorismu un masu iznīcināšanas ieroču izplatību.

▲ Jāps de Hops Šefers un ASV Valsts sekretārs Kolins Pauels

Ziemeļatlantijas alianses pamatā ir Eiropas un Ziemeļamerikas starpā izveidotās attiecības. Kā jebkuras konstruktīvas attiecības arī šīs piedzīvojušas gan veiksmes, gan neveiksmes un ir attīstījušās, mainoties ārējiem apstākļiem. Pēc Otrā pasaules kara Eiropas ekonomika bija stipri novājināta, kā rezultātā NATO Eiropas dalībvalstis bija lielā mērā atkarīgas no Amerikas Savienotajām Valstīm. Laikā, kad radās ideja par NATO, ASV Prezidents Trūmens un citi amerikāņu politiķi nevēlējās tikai izveidot pārtikušu un demokrātisku Eiropas partneri, bet arī institūciju, kas kalpotu Ziemeļamerikas leģitīmajām drošības interesēm. Bez tam, ASV vadība šajā laikā veicināja Eiropas ekonomisko un militāro atjaunošanu, lai galveno uzmanību kontinentā novirzītu uz rekonstrukciju un samierināšanos, un liktu pamatus iespējamajai Eiropas Savienības attīstībai.

Eiropai kļūstot spēcīgākai un daudz vienotākai, ir attīstījušās arī transatlantiskās attiecības, tādējādi atspoguļojot arī situācijas izmaiņas. Pakāpeniski Eiropa bija kļuvusi par nozīmīgu starptautisko attiecību aktieri - tās politiskais

* Turcija atzīst Maķedonijas Republiku ar tās konstitucionālo nosaukumu

Alianses pārveidošana

Drošības videi mainoties, Aliansei nepieciešama pārveide, ja tā vēlas saglabāt savu efektivitāti. Ir jāatrod līdzsvars starp NATO tradicionālajām misijām Eiropā un veidu, kā novērst jaunus draudus globālā līmenī. Lai Alianse būtu gatava pildīt jaunās misijas, to skaitā ātri reaģēt uz jaunajiem izaicinājumiem, ir nepieciešamas noteiktas militārās spējas. Šajos jautājumos tieši Prāgas galotņu tikšanās laikā tika uzsākts pārveides process, lai NATO varētu tikpat veiksmīgi kā pagājušajā gadsimtā risināt arī 21. gadsimta drošības izaicinājumus.

Lai stiprinātu NATO lomu terorisma apkarošanā, Prāgā tika pieņemta jauna militārā koncepcija aizsardzībai pret terorismu, noteiktas nepieciešamās militārās spējas jauno misiju veikšanai, panākta vienošanās par Pretterorisma darba plānu un izteikta gatavība atbalstīt starptautisko sabiedrību. Veiktie pasākumi veidoja pamatu tālākai rīcībai, ieskaitot ISAF vadības pārņemšanu Afganistānā un atbalsta sniegšanu Polijai tās pārvaldītajā sektorā Irākā.

Prāgas galotņu tikšanās laikā dalībvalstis politiski apņēmas uzlabot NATO spējas, lai Alianse būtu gatava veikt galvenos mūsdienu militāros uzdevumus. Pilnīgi izpildot, tā saukto, Prāgas apņemšanos attiecībā uz militārajām spējām, vismaz četras reizes palielināsies lielo transportlidaparātu skaits Eiropā, tiks izveidota degvielas uzpildīšanas gaisā flote, lielākajai daļai NATO izvietojamajiem augstas sagatavotības spēkiem būs ķīmisko, radioaktīvo, bioloģisko un kodolieroču aizsardzības ekipējums, kā arī par

- ▲ ISAF miera uzturēšanas spēku karavīri novēro Kabulu
- ◀ Sabiedroto pavēlniecības pārveides inaugurācijas ceremonija

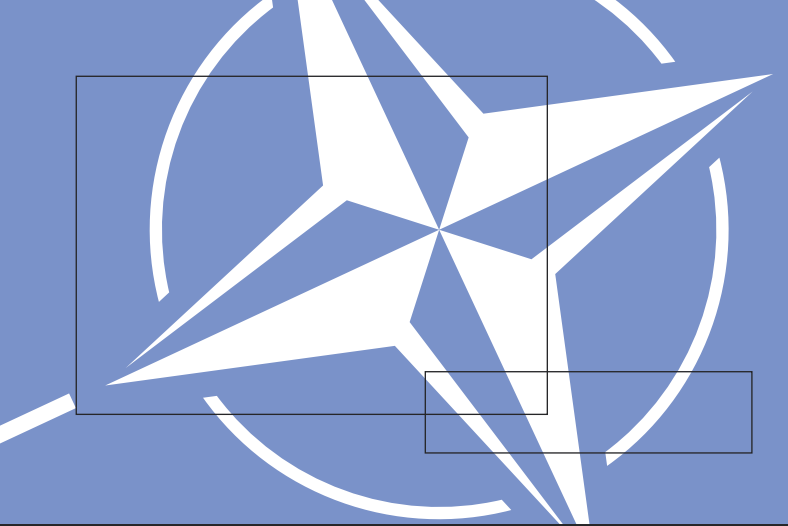

▲ Degvielas uzpildīšana gaisā

40% palielināsies no gaisa palaižamās, precīzi vadāmās munīcijas apjoms, kas nepieder ASV. Sabiedrotie nolēma izveidot arī tehnoloģiski attīstītus NATO Reaģēšanas spēkus, kas būtu gatavi ātri pārvietoties uz jebkuru vietu pasaulē. Vienlaicīgi tie parādītu, ko vēl nepieciešams darīt tālākai Alianses militāro spēju attīstībai un pārveidei. Prāgā tika apstiprinātas arī vadlīnijas jaunai un daudz efektīvākai militārās komandas struktūrai. Nākotnē NATO Eiropas operāciju stratēģiskā pavēlniecība atradīsies Beļģijā, bet pārveides stratēģiskā pavēlniecība atradīsies ASV ar tās klātbūtni arī Eiropā. Tā būs atbildīga par nepārtrauktu militāro spēju uzlabošanu.

Kopš 2004. gada marta NATO ir 26 dalībvalstis. Neskatoties uz to, līdz šim NATO darbības metodes ir palikušas gandrīz nemainīgas un paliks tādas kā tika izveidotas 12 dalībvalstīm piecdesmito gadu sākumā. Tomēr NATO darbības metodes paliks nemainīgas un būs tādas pašas kā tika izveidotas 12 dalībvalstīm piecdesmito gadu sākumā. Sabiedrotās atzīst, ka veiksmīgai darbībai jaunajos stratēģiskajos apstākļos nepieciešams lielāks elastīgums un samazināta birokrātiskā struktūra. Arī šajā jautājumā Prāgas galotņu tikšanās laikā tika pieņemti nozīmīgi lēmumi. Līdzšinējās 467 komitejas tika samazinātas par 30%. Kamēr Ziemeļatlantijas Padome saglabās vispārējo atbildību Alianses lēmumu pieņemšanas procesā, vairāk lēmumus pieņems apakškomitejas. Tādējādi Padome varēs vairāk uzmanības pievērst stratēģiskajiem jautājumiem. Arī ministru tikšanās procedūras ir uzlabotas, dodot vairāk laika nozīmīgi viedokļu apmaiņai. Visu šo izmaiņu mērķis ir ilgākā laika periodā nodrošināt jaunajiem apstākļiem daudz piemērotāku un efektīvāku darbības struktūru Alianses ietvaros.

Tā kā uzmanība ir pievērstā reālistiskiem un izpildāmiem uzdevumiem, kuri atbilst nepieciešamībai garantēt NATO dalībvalstu teritorijas, iedzīvotāju un spēku drošību pret visa veida draudiem un izaicinājumiem, vairums reformu, iniciatīvu un programmu, par kurām vienojās Prāgā, būs NATO darba uzdevumu centrā nākamajos gados.

Raugoties nākotnē

Salīdzinājumā ar drošības aliansi, kas tika izveidota 1949. gadā, NATO ir ievērojami attīstījusies 21. gadsimta pirmajā desmitgadē. Vairāk nekā pirms pusgadsimta NATO dibinātāji nevarēja paredzēt, ka Alianse un apkārtējā pasaule būs tā izmainījusies. NATO vairs nav tā pati institūcija, kas aizsargāja Rietumeiropu aukstā kara laikā vai pārraudzīja pārejas procesus Eiropā pēc aukstā kara. Līdz ar jaunu dalībvalstu integrāciju pārveides process ir nenovēršams, jo būs nepieciešams saskaņot daudz vairāku valstu intereses, vienlaicīgi cenšoties arī nezaudēt Alianses gatavību savlaicīgi pieņemt lēmumus. Tā kā stratēģiskā vide turpina mainīties, arī NATO attīstības tempiem būs jāpalielinās, lai Alianse spētu cīnīties ar jaunajiem draudiem.

Tomēr jāatzīmē, ka, mainoties draudu raksturam un tam, kā NATO risina tos, galvenais sadarbības pamats Alianses ietvaros joprojām ir Vašingtonas līgums. NATO apvieno Eiropas un Ziemeļamerikas intereses, kā arī cenšas saskaņot tās, tādējādi nodrošinot transatlantisko saikni un politiski – militāro ietvaru drošības izaicinājumu risināšanai.

NATO 21. GADSIMT

NATO nemitīgais pārveides process ir veids kā veicināt Alianses dalībvalstu drošību un eiroatlantiskās telpas stabilitāti un labklājību kopumā. Kopš Prāgas galotņu tikšanās dalībvalstis ir pastiprinājušas centienus piemērot NATO jaunajiem izaicinājumiem. NATO ir veicinājusi kopīgu vērtību kā demokrātijas un cilvēktiesību aizsardzību, starptautiskā terorisma apkarošanu un masu iznīcināšanas ieroču izplatības novēršanu. Tiek padziļinātas attiecības drošības jautājumos ar Krieviju un Ukrainu, kā arī attīstīta ciešāka sadarbība ar citām partnervalstīm. Situācijās, kad pārējās iespējas ir izsmeltas, NATO ir darbojusies arī kā efektīvs krīžu un to tālākas izplatības novēršanas līdzeklis. Tas ir ļoti nozīmīgs uzdevums un atkarīgs no dalībvalstu un partnervalstu sabiedrības atbalsta, kas nevēlas pieņemt konfliktēšanas politiku, bet vēlas veidot uz sapratni un sadarbību balstītu drošību nākamajām paaudzēm.

▲ NATO Ģenerālsekretārs Jāps de Hops Šefers

◀ Jaunie horizonti

NATO Public Diplomacy Division /
Division Diplomatie publique de l'OTAN

1110 Brussels / Bruxelles
Belgium / Belgique

Web site: www.nato.int
Site web: www.otan.nato.int
E-mail: natodoc@hq.nato.int